

हाम्रा गुरु शिव

(शिष्यानुभूति)

आलेख

शिव शिष्य हरीन्द्रानन्द

प्रस्तुति
दीदी नीलम आनन्द

नेपाली अनुवादक : वेदनिधि भट्टराई
भापा (नेपाल)

सौजन्य : शिव शिष्य परिवार
मोरङ, नेपाल

मिति : २०७१/०४/१६ (नागपंचमी)

Date : 01-08-2014

हाम्रा गुरु शिव

हाम्रा आध्यात्मको सिंहावलोकनले स्पष्ट हुन्छ कि महेश्वर शिव चिरकालदेखि नै आदिगुरु र गुरुपदमा अवस्थित हुनुहुन्छ । विभिन्न ग्रन्थहरूमा शिवका शिष्य-प्रशिष्यहरूको नाम उल्लेख गरेको पाइन्छ । पुरातन कालदेखि नै शिवको रुद्र, पशुपति, ईश्वर, मृत्यञ्जय, देवाधिदेव, महाकाल, महेश्वर, जगतगुरु आदि उपाधिहरूले विभूषित गरिएको छ । शिवका विभिन्न स्वरूपहरूको पूजा-अर्चनाका अविरल प्रवाह सर्वाधिक लोकप्रिय हुँदै आएको छ । चन्द्र सबैका मामा

र शिव सबै घरका बाबा
(पिता) भए । देवताहरूका अधिपति,
असुरहरूका आरध्य, योगीहरूका योगीश्वर,
अघोरीहरूका अघोरेश्वर, तान्त्रिकहरूका
महाकौलेश्वर, कापालिहरूका कपालेश्वर,
गृहस्थहरूको उमा-महेश्वर र निहंगीहरूको
श्मशानी शिवको बहुआयामिक व्यक्तित्वको
लोकचेतनामा अक्षुण्ण प्रभाव रहेको छ । शिव
समस्त विसंगतिहरूमा संगतिका संस्थापक
हुनुहुन्छ । यदि तपाईं हामीले विश्लेषणात्मक
दृष्टिले हेर्ने हो भने शिवका विभिन्न
स्वरूपहरूको आफ्नै पूर्णतामा प्रसिद्धि प्राप्त

भएको छ तर सदाशिव, दक्षिणामूर्ति र
पञ्चाननको महिमाले मण्डित उहाँको ज्ञान
दाता स्वरूप जन-सामान्यमा प्रतिष्ठित भएको
छैन । परमात्मालाई 'शिव' भनेर सम्बोधन
गरिएको छ । सूक्ष्मातिसूक्ष्म परम
चैतन्यात्मालाई नै ईश्वर, परमेश्वर, शिव,
परमात्मा अथवा आत्मा आदि शब्दहरू द्वारा
विभूषित गरिएको छ । निराकार या साकार
शिवको महिमामा प्रयुक्त सबै उपाधिहरूले
महेश्वर पदलाई नै संकेत गर्दछ र यो उसैको
उपमा हो । महेश्वरलाई प्रथम गुरु एवं
आदिगुरु भनिएको छ । शिवका गुरु स्वरूप

ग्रन्थहरूमा “वंदे विद्यातीर्थं महेश्वरम्,”
 “शम्भवे गुरवे नमः,” “गुरूणां गुरवे नमः”
 तथा “तुम त्रिभुवन गुरू वेद बखाना” जस्ता
 सूक्तिहरू द्वारा प्रदीप्त छ तर मात्र वैचारिक
 तहसम्म । शिवका विभिन्न स्वरूपहरूको
 पूजाको क्रियात्मक पक्ष स्पष्ट छ तर उनको
 गुरू स्वरूपले यथार्थमा जोडिएको छैन ।
 परमदानी अवढरदानी शिवको घर-घरमा
 पूजा, मनोकामनाहरूको पूर्ति हेतु दुर्गम-सुगम
 मन्दिरहरूको यात्रा, सङ्कट निवरणार्थ
 महामृत्युञ्जयको जप, महाकाल, महाभैरव,
 महारुद्र तथा भूतनाथको रौद्र रूपमा

अश्वर्थना, पार्थिव शिवलिङ्ग पूजन, शिव
 परिवारको स्वतन्त्र एवं सम्मिलित आराधना,
 रुद्राभिषेक आदि शिवका विभिन्न रूपहरूले
 सानिध्य-लाभको विपुल दृष्टान्त हो । शिवद्वारा
 शिष्यका रूपमा ज्ञान आर्जन गर्नेहरूको
 सङ्ख्या अपेक्षाकृत नगण्य छ । निवर्तमान
 कालमा व्यक्तिहरूले शिवलाई गुरू मानेर
 अनुपम ख्याति प्राप्त गरेका छन् । तर
 अज्ञानताका (अनजाने) कारणले अस्लाई
 शिवगुरूको शिष्य बन्नका लागि प्रेरित
 गरिएको छैन । गुरू आफ्ना शिष्यको
 व्यक्तित्वको सर्वोत्तम पक्षलाई उजागर गर्नुहुन्छ

र परम् चेतनाले उसको एकता सुनिश्चित गर्नुहुन्छ । महेश्वर शिवले आफ्ना शिष्यको अविकशित ज्ञानको स्तरमा आएर पूर्णज्ञानको स्थितिमा लैजाने हो । शिवरूपी ज्ञानले एउटा साधारण अवस्थालाई पनि संसारका लागि अनुकरणीय प्रमाणित गर्ने हो । त्यसैले साकार शिव परिवारमा शिव अभिज्ञानको एउटा चित्रण पाइन्छ । चित्रित साकार शिव परिवारमा जन्मजात प्रतिकूल प्रवृत्ति भएका पशुपंक्षी पनि सहज प्रेममा हुन्छन् । बाघ र गोरू, सांप र मूसा, मयुर र सर्प परस्पर विपरीत प्रवृत्तिहरू धारक भए पनि शिव

भावान्तरगत आपसी प्रेमका प्रतिमूर्ति हुन् । वास्तवमा शिवभावले सम्पूर्ण सङ्कीर्णताहरू नष्ट हुन्छन् यो शिव भावको फेदमा सम्पूर्ण संकीर्णताहरू नष्ट हुन्छन् ।

महेश्वर शिवलाई आफ्ना गुरु मानेर उनैको शिष्य हुने कार्य सन् १९८० को दशकबाट आरम्भ भएको हो । यस कार्यको प्रारम्भको पृष्ठभूमि स्वानुभूतिको भन्नै नसकिने लामो कथा छ । हाम्रा आसपासमा पाइने सशरीर गुरुहरू; तान्त्रिकहरू र फिरन्ते अघोरीलाई हेर्दा मन मान्दैन । हतास मनोदशा

विवशतामा शिवलाई गुरु मानियो । विचार
 गरौं कि गुरु साक्षात् परब्रह्म हुन् त्यसो भए
 परब्रह्म स्वयम् गुरु किन भएनन् ? “अगुल्टाले
 हानेको कुकुर विजुली चम्किदा तर्सिन्छ” को
 अनुभवले ग्रसित, प्रताड़ित एवं सशंकित मन
 शिवलाई गुरु मानेर केही जान्ने र पाउने
 स्वभाविक जिज्ञासाले मन व्यग्र हुने गर्दछ ।
 कालान्तरमा घटनाहरूको केही यस्तो क्रम
 चल्यो कि आरोपित र अर्जित शंकाहरू निर्मूल
 हुँदै गए । आध्यात्मिक तरङ्गले आध्यात्ममा
 आएको संक्रान्तिले प्रत्येक व्यक्तिलाई मुक्त गर्न
 अन्तःप्रेरणा जागृत गरायो । प्रत्येक मानिसलाई

शिवको शिष्य हुनुका लागि प्रेरित गर्ने दृढ
 निश्चय संकल्पित हुन गयो र जानकारी भयो
 कि बैचारिक तहमा हामी सबैसम्म आएको
 सूचना नै शिव गुरु हुन् एक यथार्थ हो ।
 स्वानुभूतिहरूका सिलसिला अव एक होइन ।
 धेरैले शिवलाई आफ्नो शिष्य भाव दिन थाले र
 अपूर्व अनुभूतिको क्रमको थालनी भयो ।
 शिवलाई गुरु मानेर प्रकारान्तले अनुभूत भयो
 भने अविश्वास र अश्रद्धाको घेरामा उभिएर
 पनि ज्ञान-प्राप्तिको उत्कट अभिलाषाले
 शिवलाई गुरु मान्ने विवशताको स्थायित्व शिव
 गुरुको परिणामको स्थिति हो । श्रद्धा, विश्वास

र समर्पणको अभावमा पनि महेश्वर शिवको शिष्यता अंकुरित, पल्लवित, पुष्पित हुन सक्छ, हुन्छ पनि । उहाँको शिष्यरूपी फूलको सुगन्धले अविश्वास, अश्रद्धा, संशय तथा सबै संकीर्णताहरूको विनाश गरिदिन्छ । विश्व गुरु शिव आफै गुरु हुनुहुन्छ । यदि सम्पूर्ण मानव सृष्टि उनलाई आफ्नो शिष्यभाव समर्पित गर्छ भने शिव गुरुले विश्व मानवको अभ्युदयको उत्तरदायित्व लिनैपर्छ । अर्को तर्फ आज विकसित हुँदै गरेको मानवीय चेतनाको प्रेमपूर्ण चरमोत्कर्षका लागि उनै परम् चेतनाको दया भाव अर्थात् गुरुभावले जोडिनु अब एक मात्र

विकल्प ग्राह्य छ ।

मान्यता यो छ कि लौकिक इच्छाहरूको पूर्ति एवं अनिश्चित भविष्यको अनावश्यक आशंकाहरूले गर्दा अधिकांश मानिसहरूद्वारा देवता पुजिएका छन् । आस्तिकता अवस्थित छ र यही मूल कारणले शिवको देवादिदेव, अवढरदानी र आशुतोष स्वरूप अत्यन्त आकर्षक र सुखद प्रतीत हुन्छ । संसारिक सुखको परिधिमा हामी दीर्घकालिक योजनाको परिकल्पना र कार्यान्वयनमा जगत्को आफ्नो अल्पकालिक यात्रा भुल्दछौं । आफन्तको

चिन्ताले हामीलाई सताउँछ तर आफ्नो यात्रा विर्सन्छौं । वास्तवमा हामी भोगलाई भोगी रहेका छैनौं अपितु आफै भोग्दैछौं । कुनै भोगाइलाई भोगाधिपति जस्तै भोग्नु तथा स्वयं भुक्त हुनु, दुई पृथक अवस्था हुन् । हामी सुखका साधन एकत्रित गर्दछौं तर उसँग हाम्रो लगाव, उनको हेरचाहको चिन्ता एवं चिन्तारहितको भय हामीलाई दुःख दिने गर्दछ । निर्विवाद रूपले आफ्नो सुखका लागि निर्मित सम्बन्ध र सामाग्रीहरू ज्ञान अभावको कारण हामीलाई प्रताडित गरी सन्त्रास दिन्छ । समष्टिमा खुम्चिएको मानिस मूल मानवीय

गुणद्वारा पनि बञ्चित हुन्छ । संसारिक भोगको व्यवस्था भोग्नका लागि हो, आफै भुक्त हुनका लागि होइन । शिवगुरुद्वारा पाएको ज्ञानले जिउने कला सिकाउँछ । शिवगुरु भोग र मोक्षका अभिन्न रूपको दाता हुन् । भनिएको छ सदगुरुका शरणमा मुक्ति र भुक्ति दुबै प्राप्त हुन्छ “मुक्ति भुक्ति प्रसिद्धयर्थ नीयते सदगुरुं प्रति” । महेश्वर शिव त सदगुरुका नि गुरु हुनुहुन्छ । त्यसकारण उनको शिष्य भएर लौकिक-पारलौकिक मनोरथ स्वतः पूर्ण हुन्छ ।

हामीलाई थाहा नै छ, गुरु शिष्यको

खोजी गर्दछन् । मानवात्मा मूल कर्ता परमात्माको स्थितिको बोधको मनोदशामा गुरुको आश्रय लिन्छन् अथवा उसलाई गुरुको आश्रय उपलब्ध हुन्छ । मूल कर्ताको स्थितिको बोध पनि जीवात्मा मनुष्यको आफ्नो कर्ता-बोधको सीमाबाट उत्पन्न हुने गर्दछ । स्वकर्ता-बोधको समाप्ति त मात्र पूर्ण परमात्माको स्थितिमा नै सम्भव छ । फलस्वरूप शिष्यको कर्मानुरागी मनका लागि सदगुरुको खोज र उनको आश्रय हेतु प्रयास अपेक्षित हुन्छ । त्यसैले त महेश्वर शिवको सृष्टि भाव (सिसृच्छा) र दयाभाव (गुरु भाव) का

अन्तरगत नै जीव र जगतका सम्पूर्ण स्थिति छ तर व्यक्ति वा शिष्यको कर्ता भाव शिवको सम्पूर्ण स्थितिको बोधबाट बञ्चित (अनभिज्ञ) रहने गर्दछ । “अहं ब्रह्मास्मि” या “शिवोऽहं शिवं केवलोऽहम्” मात्र वागात्मक हुन्छ, बोधात्मक हुँदैन । यो गुरुको दयाले मात्र सम्भव हुन्छ ।

शिवको निराकार-साकार स्वरूपमा विभेद गरिएको छैन । सदाशिवको रूपमा वहाँ इच्छा, ज्ञान, क्रिया, चित्त र आनन्दको अथाह सागर हुनुहुन्छ । त्यसैले निराकार-साकार

दुबैअवस्था हुन सकछ । शिष्यलाई स्वतन्त्रता छ कि प्रारम्भिक अवस्थामा वहाँ गुरुको निराकार स्थितिलाई स्वीकार गर्न सकछ वा साकार स्वरूपलाई अङ्गीकार गर्न सकछ । कुनै पनि परिस्थितिमा शिष्यका लागि शिव गुरुको मात्र साकार स्थिति स्वीकार्य छैन । शिवका शिष्य शिवगुरुलाई भावसत्ताको रूपमा नमन गर्दछ । भनिएको छ, हे महेश्वर ! तिम्रीलाई जान्न, सम्झन र चिन्नु कल्पनाको सीमा भन्दा बाहिरको कुरा हो । तिम्री जस्ता भएपनि बारम्बार नमस्कार छ - “तवतत्त्वं न जानामि कीदृशोऽसि महेश्वरः, यादृशोऽसि महादेवः

तादृशाय नमोनमः” ।

शिव गुरुको दया कालान्तरमा गुरु सत्ताको स्थिति स्पष्ट गर्नेछ । गुरुलाई शरीरधारी हुन आवश्यक छैन भन्ने कुरा सर्वथा मान्य छ । शिवका शिष्यलाई थाहा छ, शिवगुरु दया भावको अक्षयस्रोत हुन र सृष्टिका कण-कणमा उनको सिसृच्छाका साथ सतत निसृत दया भाव पनि सन्निहित छ । यसैले मानव अस्तित्वमा गुरु-भावको स्थिति छ । व्यक्ति जतिखेर शिवलाई शिष्य-भाव निवेदन गर्दछ, मानवीय चेतनामा अस्थित

उनको दया-भाव स्वतः कार्यरत हुन्छ । वस्तुतः शिव गुरुको दया नै वास्तविक दीक्षा हो । शिव गुरुका शिष्यका लागि पारम्परिक दीक्षा आवश्यक छैन । जीवात्मासँग जोडिएको प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष स्थिति र माध्यम नै शिष्य भावमा प्रतिष्ठित मनुष्यात्मालाई शिव गुरुको दयाको वशात् शिवोन्मुख गर्नथाल्दछ । मानव शरीरमा अविभूत सबै गुरु र सदगुरुहरूमा महेश्वर शिवको दया भाव नै विभिन्न अंशमा प्रस्फुटित हुने कुरा उल्लेख्य छ । शिव गुरु दयाका एक मात्र दाता हुनुहुन्छ । बाँकी सबै स्वनामधन्य गुरु तथा सदगुरु प्रदाताका रूपमा पुजित

छन् । भनाइ नै छ बाह्य गुरुको पनि आन्तरिक गुरु हुनैपर्छ । वाणी, शब्द र मौन-व्याख्यानको सीमा भन्दा टाढा गएर शिष्यात्मालाई परमात्मासँग अन्विति सुनिश्चित गर्नु पर्छ । गुरु सत्ताको शरीरी स्थिति गुरु-शिष्य सम्बन्धमा महत्वपूर्ण मानिदैन । आज पनि गुरु र सदगुरुहरूको देहावसानपछि उनको शिष्य परम्परा निर्विध्न चलेको छ ।

मनुष्यको सहज प्रेमबाट परमात्मा पाइन्छ । यही प्रेम बढनाले भक्ति, आगमिक र तान्त्रिक धारा प्रवाहित हुन्छ । प्रेम मनुष्यको

जन्मजात गुण हो । त्यसैले प्रेमबाट सम्बद्ध परमात्मा-पथको सम्पूर्ण विधाहरू सम्प्रदाय, जाति, लिङ्ग आदिको भेद मानिदैन । शिव गुरुदेखि शिष्य सम्बन्धको भावावस्था गुरु दयाबाट उत्तरोत्तर प्रेमाभिमुख हुँदै जान्छ । भाव सम्बन्ध प्रेममा परिणत हुन्छ । प्रेम शिव गुरुसँग शिष्यलाई एकाकार गर्दछ । थाहा पाउनु पर्ने के छ भने शिवको शिष्य हुनका लागि केवल स्थायी शिष्यभाव अनिवार्य हुन्छ । व्यक्तिका सबै नाता-सम्बन्ध भाव जनित छन् । गुरु शिष्यको सम्बन्ध पनि भाव-भूमिमा आधारित हुन्छ । आजको मानिसमा प्रवल संसारिक

आकर्षणको कारण अलौकिक उन्मेष काल विशेषमा उत्पन्न हुन्छ तर अन्तरचेतनालाई प्रभावित गर्दैन । शिव गुरुप्रति शिष्यभाव प्रगाढ भएर व्यक्तिको स्वभाव भई हालोस यो स्थिति सामान्य होइन । शिवलाई आफ्नो गुरु मानेर उनको शिष्य हुने क्रममा प्राप्त अनुभूतिका आधारमा तीन सूत्र समाहत गरिन्छ । यी तीन सूत्र शिव शिष्य हुनमा सहायक छन् र परिणामदायी पनि । यी तीन सूत्र निम्नानुसार छन् ।

प्रथम सूत्रः

शिवको शिष्य हुन इच्छुक र शिव शिष्यहरूमा स्वस्फूर्त शिष्यभाव जागरणको लागि आवश्यक छ कि शिव गुरु सत्ताको, "हे शिव, तपाईं मेरो गुरु हुनुहुन्छ, म तपाईंको शिष्य हुँ, म शिष्यमाथि दया गर्नुहोस्" यो मूक संवाद प्रतिदिन सम्प्रेषित गरी शिव शिष्यताको विचारको आवृत्ति र आफ्ना गुरु शिवसँग दयाको याचना आवश्यक छ ।

प्रथमतः व्यक्ति यो सूचना प्राप्त गर्छ कि शिव गुरु हुन् । यो विचारको विभिन्न

आयामबाट अवगत भएपछि उ शिवलाई गुरु मान्ने मनस्थितिमा आउँछ । यसरी (एतद्) विचारको तलमा उ शिवलाई आफ्नो गुरु मान्दछ । शिव गुरुसँग भाव स्तरमा नै सम्पर्क सम्भव हुन्छ भन्ने थाहैछ । त्यसैले शिवलाई गुरु मानेपछि यस विचारको आवृत्ति आवश्यक छ कि "शिव मेरो गुरु हुनुहुन्छ र म उनको शिष्य हुँ ।" शिवको शिष्य हुने विचारको व्यक्तिको मन घनीभूत हुनुपर्छ, शिव गुरुप्रति शिष्य भाव जागृत गर्दछ । यस विचारको आवृत्ति शिष्य भाव उत्पन्न गर्दछ । मनुष्यको सामर्थ्यर उसको शक्ति सीमित छ । पुरुषार्थको पनि सीमा छ ।

शिव शिष्यताको विचारको आवृत्ति हेतु गुरु दयाको याचना अपेक्षित छ । महेश्वर शिवको दया भाव नै गुरु भाव हो । सदगुरु मात्र आफ्नो दयाले शिष्यलाई आफूजस्तो बनाउँछन् । बनाइ छ, “मोक्ष मूलं गुरुकृपा” । शिव गुरुको दया नै शिष्यका जीवनको आधार हो भन्ने कुरा बिर्सनु हुँदैन ।

शिष्य भावको जागरण हेतु सधैं यो ख्याल राख्नु पर्छ कि शिव मेरो गुरु हुन र गुरु दया नै लौकिक - पारलौकिक चरमोत्कर्षको रहस्य हो ।

द्वितीय सूत्रः

अरूसँग शिव गुरुको चर्चा शिष्य-भाव जागरणको अनुपम विधा हो ।

कुनै पनि क्षेत्रमा आफैँले मात्र प्रयास गरेर परिणाम प्राप्त गर्न अपेक्षाकृत कठिन हुने कुरा सर्वविदित नै छ तथापि अरुको सहयोगले त्यस कार्यलाई सुगम बनाइदिन्छ । प्रथम सूत्रमा स्वतः प्रयासको स्वतन्त्र विधा निरूपित छ । अरूसँग शिवगुरुको चर्चा परिसंवादको एक वातावरण (वर्तुल) तयार गर्छ । गुरु चर्चा परिचर्चामा परिणत हुन्छ । सबै वक्ता र श्रोता हुन्छन् । यो वातावरण (वर्तुल) शिव शिष्यताको

विचार अथवा भावलाई प्रगाढ बनाउँछ । शिवको शिष्यताको बुद्धि जनित विचार बौधिकमा रूपान्तरित हुन लाग्दछ । स्वतः शिव गुरु सत्ता विचारबाट भावको धरातलमा अवस्थित हुन लाग्छ । व्यक्तिको मन, जो आफ्नो संसारिक स्वभावका कारण संसारतिर स्वचालित विधिद्वारा गतिमान छ । अरूसँग शिव गुरु चर्चाको स्थितिमा शिव गुरुसँग जोडिन पुग्छ । व्यक्तिको मनमा कसैको मित्र हुन बोधात्मक ज्ञान मित्र भाव पैदा गर्ने कुरा प्रमाणित भएको छ । महेश्वर शिव स्वयं गुरु हुनुहुन्छ, यसको सैद्धान्तिक र व्यवहारिक

पक्षलाई सम्झउने प्रक्रियामा व्यक्तिको मन सहजसँगै आफैं पनि यो सम्झन लाग्दछ कि शिव गुरु हुनुहुन्छ । शिव गुरु हुन् भन्ने ज्ञान, (समझ) अथवा उसको बोधात्मक ज्ञान वक्ताको मनमा स्वतः शिष्यभावको प्रवल उद्वेग पैदा गर्दछ ।

अरूसँग शिव गुरुको चर्चा शिव शिष्यताको विचारको आवृतिलाई सरल र सहज बनाउँछ । आजका व्यक्ति अरुलाई सम्झाउनमा सुखानुभूति अनुभव गर्दछन् । यस्ता व्यक्तिका लागि शिव गुरु चर्चा सरल छ

र अत्यन्त परिणामदायी पनि । शिवका शिष्य यसै कारणले शिष्य भावको जागृतिका लागि अरूसँग शिवगुरुको चर्चा गर्छन् र गर्न लगाउँछन् । मैले अनुभूत गरें कि शिष्यको कर्ता मनका लागि निश्चित रूपले गुरु दया प्राप्तिको यही सरल र सहज साधन हो तथा गुरु आदेशित कर्म पनि ।

तृतीय सूत्रः

शिष्यताको भावान्तरणका लागि आफ्ना गुरु शिवलाई प्रणाम निवेदनको प्रयास आवश्यक छ । विश्वमा साधना र उपासनाका अनेकानेक स्थापित विधिहरूमा शिव पञ्चाक्षर

मन्त्र, “नमः शिवाय” को जप चिरकालदेखि नै सर्वमान्य छ । मन्त्रहरूका जप माला अथवा अजपा-जपको माध्यमले गरिन्छ । मन्त्र जपको अजपा-जप विधि सर्वोत्तम मानिन्छ । अजपा-जप विधिले “नमः शिवाय” को मनन शिवलाई पल-प्रतिपल प्रणाम निवेदन गर्ने विधि हो । बुझ्ने कुरा यो हो कि शिव पञ्चाक्षर मन्त्र महेश्वर शिवको समग्र स्वरूपको प्रणाम सम्प्रेषण गर्दछ । नमनको निवेदन पूर्णतः एक भावस्थिति हो । गुरु भाव सत्ता हो । भाव जनित प्रणाम नै उनलाई ग्राह्य छ । मन्त्र विज्ञानको विवेचनामा हामी पाउँछौं कि मन्त्रको

जप भावको स्थितिमा नै फलदायी हुन्छ । शब्दहरूको एक विशेष समूह अथवा अक्षर विशेष, मन्त्रहरूको बाह्य रूप हो तर प्रत्येक मन्त्रमा कुनैविशेष देवता अथवा शरीररहित (अशरीरी) भाव सत्ताको स्थिति हुन्छ । मन्त्रहरूको जप भाव अन्तरगत ग्रहण भएपछि मात्र परिणामदायी हुन्छ । शिवको शिष्य भावान्तरणको लागि अजपा-जप विधिद्वारा आफ्नो गुरुको नमन गर्नका निमित्त, “नमःशिवाय” को सहारा लिन्छन् । अजपा-जपमा श्वांस-प्रश्वांसको सामान्य गतिमा मन्त्रको सायास जप जब गुरु कृपाले

अनायास चलन लाग्छ तब अजपा-जप परिभाषित हुन्छ । स्मरणयोग्य यो छ कि श्वास-प्रश्वासमा मन्त्रको स्वचालित गतिद्वारा आवागमन (अजपा-जप) र मन्त्रको भाव प्रवेश गुरु दयाद्वारा नै सम्भव छ ।

शिव गुरु नमनका लागि रुद्राक्ष अथवा औँलामा शिव पञ्चाक्षरी मन्त्रको जपको प्रक्रिया पनि अपनाउन सकिन्छ । माला जपमा गणनाका लागि १०८ सङ्ख्या निर्धारित छ । १०८ को संख्याको निर्धारण समय र स्थानको गुणन फलबाट हुन्छ । समयको गणना सताईस नक्षत्रहरूद्वारा गरिएको छ । एक सूर्य यी

नक्षत्रमा सञ्चरण गर्छ र चारै दिशामा कालगत सृष्टिको स्थिति र विनाशको क्रम सम्पन्न गर्दछ । सत्ताईस नक्षत्र र चार दिशाहरूमा नृत्य गर्ने काल गुणात्मक प्रवृत्तिको हुन्छ । त्यसैले सत्ताइस नक्षत्र र चार दिशाको गुणात्मक योग १०८ मन्त्र जपको सङ्ख्या निर्धारित गरिएको छ । चार दिशाहरू स्वतन्त्र छन् । कोणिक दिशाहरू स्वतन्त्र दिशाहरू होइनन् । याद राख्नु पर्छ कि, “नमः शिवाय” को मनन एक दिन रातमा (दिवारात्रिमा) १०८ पटक वा एक माला गर्न सकिन्छ । मानसिक जपको यस प्रक्रियामा आफ्ना गुरु शिवलाई मन्त्रानुक्रमले

भाव प्रणामको मनःस्थिति आवश्यक छ । यो प्रणाम शिष्य भावको स्फुरण तथा आफ्नो प्रारब्ध जनित कष्टलाई मेटाउनका निमित्त मनन कर्ताको शक्तिले गरिएको उद्यम हो ।

नमनको प्रक्रियामा भाव प्रवेशको स्थिति गुरुदयाद्वारा लभ्य (सम्भव) हुन्छ । साथसाथै शिष्य गुरुको दयाबाट नै आफ्नो कर्म बन्धनबाट मुक्त भई असीम दया प्राप्त हुन्छ ।

ध्यातव्यः निरूपित सूत्रत्रयमा द्वितीय सूत्र जन-सामान्यको पात्रताको अत्यन्त अनुकूल छ । आजको व्यक्ति आफ्नो स्तरमा

सहजसँग आवश्यक-अनावश्यक वार्ताको मनःस्थितिमा रहन अभ्यस्त छ । अरूसँग शिव गुरुको चर्चा वार्तालापको विधिले शिष्य भावको जागरणको अदभूत विद्या हो । विश्व रङ्मञ्चमा अध्यात्मको प्रादुर्भाव र मानव सृष्टिको अभ्युदयका लागि जगद्गुरु महेश्वर शिवको व्यक्ति व्यक्तिका लागि गुरु स्वरूपमा उपलब्धता नै एक मात्र अपरिहार्य विकल्प हो । यस स्थितिमा जनसामान्य शिवलाई गुरु मानेर आफ्नो सामर्थ्य अनुसार शिष्य भावको जागरण स्वयंममा पाएपछि मात्र शिव यथार्थमा व्यक्तिको गुरु हुनेछन् । अस्तु शिव गुरु

चर्चाको विधाको विधान हो । महेश्वर शिव यथार्थमा व्यक्ति-व्यक्तिका गुरु हुन् नै जगद्गुरु एवं महागुरु पदको सार्थकता सिद्ध गर्दछ । मैले अनुभूत गरें कि अरूसँग शिवगुरुको चर्चा शिवगुरुद्वारा अदेशित कर्महो र यही विद्या जन-सामान्यका लागि ग्राह्य पनि छ । स्मरणीय छ कि शिवको शिष्य शास्त्रार्थ गर्दैन । शिव गुरुको चर्चाले सञ्जात एवं प्रगाढ शिष्यभाव आफैं एवं समूहलाई आप्लवित गर्दछ । ठीक यही प्रयोजनबाट उ शिव गुरुको चर्चागर्दछ । शिव गुरुको चर्चाकेवल वार्तालाप होइन । यो एक परिणामपरक अन्तहीन र अविरल आत्मानुभूति हो ।

अन्यान्यः

शिव शिष्य सुविधा अनुसार हातको नाडीमा (हातमा) बाह्र दानाको रुद्राक्षको कंकण (बाला) लगाउँछन् । सङ्ख्या बाह्र सूर्य, बाह्र ज्योतिर्लिंग तथा बाह्र राशीहरूको मान्यताका अनुरूप छ । नाडीमा कंकण अरुका लागि कौतुहल पैदा गराउँछ र जिज्ञासा गर्नाले शिव शिष्यलाई शिव आफैँ गुरु भएको सूचना दिन सुअवसर प्राप्त हुन्छ । अस्तु, शिव गुरुको चर्चा सुरु हुन जान्छ । संसारिक व्यस्तता र आकर्षणमा तल्लीन मन गुरुभावद्वारा जोडिनका लागि बाध्य हुन्छ ।

प्रतिदिन बारम्बार गुरु-चर्चा शिष्य-भावोत्पत्तिको अनौठो प्रक्रिया हो । रुद्राक्षका दाना मानसिक-आध्यात्मिक सूक्ष्म तरङ्गको बाहक मानिन्छ । नाडीमा लगाइएको रुद्राक्षको कंकण (बाला) शिवको चर्चामा सहायक छ तर शिव-शिष्यताको पहिचान तथा उसको प्रतीक होइन । यसलाई अनिवार्य मानिएको छैन ।

शिवको शिष्य कुनै व्यक्तिद्वारा शिवलाई आफ्नो गुरु मानेकोमा उसको इच्छाले उसको शिष्य भएको सूचना अन्तरिक्षलाई दिन्छ । शिव शिष्य हुने मनोदशाको यो संवाद "जागऽ-जागऽ महादेव" को उदघोषले अन्तरिक्षलाई प्रेषित गर्छ । यो प्रेषण

वायुमण्डलमा ध्वनिमा सम्प्रेषण र भावसम्पन्न प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष जीवात्माहरूलाई सूचित गर्नु विज्ञानमा आधारित छ । “जागऽ-जागऽ महादेव” को यो अर्थ होइन कि उ दयानिधान परमचैतन्यात्माको सुषुप्तावस्था हो तर महागुरु महादेवको जागृत र सजग स्थितिको कसौटी उनका शिष्यहरूमा प्रकट भएको शिष्यभावको बोधगम्य ज्ञान नै हो । स्पष्टतः शिव शिष्यको अन्तरिक्षमा घोषणाले व्यक्ति शिवको शिष्य हुन सक्दैन । यो एक सहायक क्रियाको रूपमा प्रचलित छ ।

शिव शिष्यको मान्यता छ कि परम्परागत शिवको पूजा र यज्ञादि कर्महरू

भिन्न छन् । शिव गुरुसँग जोडिएको स्थिति शिवको शिष्य हुनका लागि खानपानको कुनै रोकावट (वर्जना) आरोपित छैन । भोजन आदिमा चिकित्सा विज्ञानको दृष्टिकोण अनुकरणीय छ । यस नियमको बाध्यता पनि पूर्वारोपित छैन । शिवको शिष्य उल्लेखित केवल तीन सूत्रको नै साधन मान्दछ । गुरुबाट ज्ञान प्राप्त पश्चात नै कुनै पनि पूजाको सफलता सम्भव छ । फलस्वरूप प्रथमतः शिष्यत्व नै कुनै पारलौकिक प्रयासको प्रथम सोपान हो । साधना, अराधना, उपासना आदिको परिणाम गुरुदयामा आश्रित हुन्छ । शिव शिष्यहरूको इहलौकिक उद्देश्य प्रत्येक

मनुष्यको शिव गुरूको यथार्थ सत्ताले अवगत
गराउँछ । सबै धर्म, सम्प्रदाय, जाति, लिङ्ग,
वर्ण र वर्गका व्यक्ति महेश्वर शिवलाई आफ्नो
शिष्यभाव अर्पण गर्ने दिशामा अग्रसर होस्, यही
नै मन-वचन र कर्म शिव शिष्यहरूको एक
मात्र लोकाचरण हो । शिवको गुरू स्वरूपलाई
व्यक्ति-व्यक्तिमा स्थितिले विश्ववाटिकामा
अध्यात्मक अवतरित भएर सहृदयता, समानता
र शान्तिको फूल फुलाइदिन्छ र प्रेमको
परागद्वारा मानवता सुगन्धित हुनेछ ।

सम्पर्क सूत्रः

06432-240253, 9430483864

9431137769

www.shivshishyapariwar.org

e-mail: info@shivshishyapariwar.org

मूल्य :- हजुर शिव शिष्य हुनु ।

Printed at

Hareswar Chhapakhana

Teentoliya, Pipal Chowk, Biratnagar-13

Ph. No. 021521920, Mob. 9842185181